

Rainer Schröder, Zur Arbeitsverfassung des Spätmittelalters.

Eine Darstellung mittelalterlichen Arbeitsrechts aus der Zeit nach der grossen Pest.
Berlin (West) 1984, Duncker-Humbolt (= Schriften zur Rechtsgeschichte Heft 32),
212 s.

Dřívější propast mezi některými pracemi právněhistorickými a historickými se v posledních desetiletích vyrovnává a tak jako většina právních historiků má tu ctižádost přinést poznatky přímo využitelné historikem, je tomu tak i opačně. V řadě případů pak jde i o poznatky klíčového rázu, proto je nutno, aby oba obory navzájem pozorně sledovaly svou literární produkci. Svým způsobem to lze říci i o výše citované práci Schrödrově, která si klade důležitou otázku nejen právních, ale i hospodářských a sociálních dějin pozdního středověku. Vychází přitom jako od svého pevného základu od poloviny 14. století, kdy se v důsledku černé smrti výrazně a v některých oblastech dokonce radikálně změnila demografická situace a v důsledku toho i struktura společnosti, zejména pak ve městech, která byla z populačního aspektu tehdy všeobecně společenstvím deficitním, vůbec odkázaným na příliv obyvatel z venkova. I když se autor příležitostně dotýká i poměrů západoevropských, jeho hlavní zájem je upřen na Evropu střední.

Schrödovo základní položení otázky zní, zda je možno hovořit o pracovním právu, které se obvykle spojuje až s industriální společností, pro dobu starší a tuto otázku zodpovídá jednoznačně kladně. Ve čtyřech kapitolách sleduje základní aspekty. Úvodní (Zur Erforschung des mittelalterlichen Arbeitsrechts: Forschungsstand, Forschungsprobleme und Prämissen, s. 12-46) podává rámcovou historiografii předmětu v jazykově německé oblasti. Je ovšem pochopitelné, že tu nemohl přihlédnout k celé produkci, která se už vůbec nedá ani přehlédnout, tím méně zvládnout, nýbrž že mu šlo o díla "klasická" a svým způsobem typická pro právní historii jako takovou. Nemělo by tedy smyslu vy počítávat to, co u něho chybí, nicméně není možno si odpustit konstatování, že pro zřetelnější kontury své koncepce dosavadní stav a průběh bádání poněkud zjednodušil. Neboť jestli Schrödova základní teze zní, že už ve středověku - a to jak ve městech, tak na venkově - se větší část pracovních úkonů realizovala formou volné nabídky a poptávky mimo patriarchální poměry cechovní a kontinuální osobní vztah majitele půdy a jeho poddaných, je třeba říci, že tato skutečnost je z prací věnovaných sociálním středověkým dějinám (dokonce i nemarxistickým, tím spíše pak z marxistických, které tu přicházejí vůbec nezaslouženě zkrátka) patrná na první pohled. Nicméně autorovo pojednání zdaleka není zbytečné. V dalších kapitolách jednotlivé jevy, které vývoj charakterizovaly, urychlovaly a stimulovaly na základě konkrétních údajů sumarizuje a tabelárně rozvádí, a to jak pokud jde o projevy normativního charakteru, tak o fakta a faktory konkrétního vývoje hospodářsko-sociálního. Jde o kapitolu druhou (Der Zusammenbruch der Märkte nach der Pest: Theoretische Überlegungen zur Agrarkrise und zum Arbeitsmarkt, s. 47-73), třetí (Zur Regelung der Arbeit (vornehmlich) auf dem Land, s. 74-104) a čtvrtou (Zur Arbeitsverfassung der Städte, s. 105-186). Na ně navazuje třístránkový souhrn, soupis vyobrazení, tj. zejména různých grafů, osmistránkový seznam literatury a jmenný (většinou jde o autory historiografických děl) a věcný rejstřík. Rejstřík místní chybí.

Naznačil jsem, že nemá smysl doplňovat soupis literatury, nicméně je třeba učinit výjimku. Týká se díla, které už autor zřejmě nemohl použít, neboť vyšlo v r. 1983. Jde o dvousvazkový sborník *Die Grundherrschaft im Spätmittelalter*, redigovaný H. Patzem (=

Vorträge und Forschungen XXVII, Sigmaringen), který takřka na tisíce stranách přináší mnoho, zejména pro druhou Schrödrovu kapitolu. Tu bych v jistém protikladu k jinému referentovi Schrödrova díla, M. Tochovi (Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters 41, 1985, s. 668n.), považoval za zřetelnější novum, i když jde spíše o jakýsi koncept výraznější koncepce. Pokud pak jde o městskou problematiku, je snad ještě možno dodat, že autor jde do větších podrobností a zejména diferencuje mezi úlohou jednotlivých odvětví produktivní práce a akcentuje různou váhu jejich významu.

Zvláště je nutno vyzdvihnout úspornost Schrödrova vyjadřování - někdy jsme si už příliš zvykli na tlusté folianty, které nezřídka zbytečně zevrubně dokládají určité teze. Domnívám se, že pro autora by nebylo bývalo zatěžko napsat knihu dvoj- i trojnásobného rozsahu. Je mu třeba poděkovat i za to, že tomuto pokusu nepodleh.

I když je možno konstatovat, že mezník, jímž byla morová epidemie v polovině 14. století, má svou váhu, přesto je třeba jít dále, neboť je nepochybné, že volný trh pracovních sil, zejména ve velkých městech a při velkých stavbách, existoval - i když nepochybně v omezenější míře - již předtím. Konkrétnější a diferencovanější závěry jak z aspektů právní historie, tak dalších specializovaných historických oborů, jsou záležitostí dalšího studia. Schrödrovy výklady dále dostává plastičtější dimenzi i diskuse o pozdněstředověké krizi, zejména pak krizi agrární.

Možno uzavřít, že Schrödrova studie dala leckteré důležité impulzy i ukázala na další problémy a její závěry nemohou být při dalším studiu opominuty.

Ivan Hlaváček